

**IASWECE
(TARPTAUTINĖ ŠTEINERIO/VALDORFO ANKSTYVOSIOS VAIKYSTĖS
PEDAGOGIKOS ASOCIACIJA)**

**LVPPIA
(LIETUVOS VALDORFO VAIKYSTĖS PEDAGOGIKOS INICIATYVŲ
ASOCIACIJA)**

**KAUNO KOLEGIJOS JUST. VIENOŽIŅSKIO MENŲ FAKULTETO
IKIMOKYKLINIO UGDYMO KATEDRA**

AUSTĖ MINKAUSKIENĖ

**METŲ ŠVENTĖS VALDORFO DARŽELYJE LIETUVIŠKOSIOS ETNOKULTŪROS
KONTEKSTE**

Baigiamasis darbas

Tęstinis seminaras Valdorfo darželio auklėtojo kompetencijai įgyti

Kaunas, 2018

TURINYS

ĮVADAS.....	2
1. VALDORFO PEDAGOGIKOS POŽIŪRIS Į METŲ RATAŲ IR ŠVENTES.....	5
2. LIETUVOS ETNOKULTŪRINIS KONTEKSTAS. ŠVENTĖS PAGAL RĖDOS RATAŲ.....	10
3. ŠVENTĖS LYGMUO VAIKUI.....	15
4. METŲ ŠVENTĖS DARŽELYJE „MARGI ARKLIUKAI“	17
IŠVADOS	21
REFLEKSIJA.....	24
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	26
PRIEDAI.....	27

ĮVADAS

Šiame darbe nagrinėjamos metų šventės Valdorfo darželyje kaip vienas iš esminių ugdymo elementų. Tema pasirinkta atsižvelgiant į jos aktualumą šiandienos kontekste ir metų švenčių reikšmę vaiko ugdymui pirmąjį septynmetį. Šventės mažo vaiko gyvenime yra itin svarbus išgyvenimas ir kartu tai svarbus ugdymo elementas. Kita vertus, kalendorinės metų šventės šiuolaikinėje visuomenėje tampa nykstančiu reiškiniu. Šventę kaip universalų sielos ir dvasios išgyvenimą išstumia pramoga ir šurmulyš, net ir tradicijas puoselėjančiose kultūrose jos daugiau siejamos su forma nei turiniu. Iš švenčių dalyvių tampame stebėtojais. Todėl vienas iš esminių klausimų - *kas šventę daro švente dvasiniu išgyvenimu antroposofiniu požiūriu ir kaip jas reiktų švęsti, kad jos būtų gyvos mūsų lietuviškame etnokultūrinėje aplinkoje*. Ši tema aktuali ir platesniu mastu. Valdorfo judėjimui prigijus įvairialypėse kultūrose, kyla poreikis iš naujo atrasti metų švenčių prasmę ir atkurti giluminį ryšį per vietos pasaulėjautą ir tradicijas. Kitas svarbus klausimas yra kaip puoselėti šventę, kad ji ateitų iki vaikų, ir jie galėtų gauti tai, kas yra jų prigimtinėje erdvėje.

Negalime tinkamai švęsti šventės su vaikais, jei jos nešvenčiame patys. Kadangi vaikai viską mėgdžioja, jiems negalima pateikti to ko nėra realybėje, ko mes neišgyvename, tai kas nėra realu ar šventa mums jiems tai bus dirbtina ir netgi apgaulinga. Todėl darbe pirmiausia gilinamasi į šventę kaip esatį, kodėl ji tokia, kaip ją išgyvena suaugusieji, kokia jos prasmė ir kuomet esame tikri ir jau aišku, kad ji reali, įsigyvena mumyse, tuomet einama prie to, kaip ją pateikti vaikams,.

Darbe gilinamasi tik į kalendorines metų šventes (neaptariamoms šeimos šventės, gimtadieniai ir pan.), pagrindinis dėmesys skiriamas sąmoningam šventės esmės suvokimui, kaip pagrindui iš naujo išgyventi švenčių esatį, o ne papročių ir ritualų ar formų apibendrinimą. Pagrindinis dėmesys skiriamas metų ritmui, metų šventėms ir ką jos duoda vaikui pirmajame septynmetyje ir kokia turi būti šventė, kad vaikas ją tinkamai priimtų ir išgyventų. Metų šventės sudaro aišką atraminę metų ritmo ašį. Kiekviena metų šventė atkuria tam tikras vertybes, vaikas gali giliai išgyventi sąsajas su gamta, o ne didaktiniu būdu sužinoti apie ryšį su gamta, kultūra, dieviškumu. Metų šventės padeda vaikams ugdyti dvasinius ir tikėjimo bei pasitikėjimo jausmus.

Darbe, remiantis R.Štaineriu, pristatomas Valdorfo pedagogikos požiūris į metų šventes, nagrinėjama metų švenčių ir metų ritmo svarba vaikui. Taip pat remiantis A. Žarskaus „Rėdos knyga“ apžvelgiama metų švenčių rėdos ratas pagal etnografinę Lietuvos tradiciją, nagrinėjami esminiai šventės elementai, jos poveikis dvasiniame lygmenyje.

Praktinėje darbo dalyje pristatoma, kaip šios teorinės įžvalgos taikomos darželyje „Margi arkliukai“, kaip Valdorfo darželio tradicinės šventės integruojamos į lietuvišką etnokultūrą.

Darbo tikslas: Atskleisti metų rato švenčių aktualumą Valdorfo darželyje, apžvelgti lietuviškosios etnokultūros kontekstą ir atspindėti visa kasdieniniame darželio praktikoje.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti Valdorfo pedagogikos požiūrį į metų ratą ir šventes Valdorfo darželyje;
2. Atskleisti Lietuvos etnokultūrinį kontekstą ir švenčių sampratą pagal senąjį rėdos ratą;
3. Parodyti, kas Valdorfo pedagogikos požiūriu yra svarbu vaikui šventės išgyvenime.
4. Atspindėti kaip šios teorinės prielaidos įgyvendinamos praktikoje.

Apibendrinančios išvados:

1. Metų rato šventės Valdorfo darželyje yra labai svarbios vaikams. Jos sudaro dvasinių virsmų ašį, ant kurios laikosi metų ritmas.

2. Šventė visuomet remiasi į kultūrinį kontekstą, bet savo esme yra universali. Ji ugdo dvasinius ir tikėjimo jausmus, sukelia nuostabą, įteigia pagarbą, nuolankumą ir palaimą. Metų švenčių samprata pagal Valdorfo pedagogiką ir lietuviškos etnokultūros kontekstą yra labai artimos.

3. Kad vaikas tinkamai išgyventų šventę ir ji padėtų jam skleistis, reikalinga tam tikra šventės sukūrimo metodika. Vaikas šventę turi išgyventi, būti dalyviu, todėl jis turi prisidėti savo vidine paskata ir valia.

4. Kad vaikui šventė būtų tikras išgyvenimas, jos šventumą ir prasmę turi jausti ugdytojas. Tuomet vaikas mėgdžios vidinę ugdytojo nuostatą. Todėl svarbu, kad mūsų pasirenkamos šventės šventės būtų gyvos mumyse. Dėl to yra būtinas nematomas ugdytojo darbas su savimi, pačia švente reflektuojant šventę, jaučiant jos šaknis ir laiko tėkmę.

5. Metų šventės atsirado senosiose kultūrose ir ilgainiui adaptavosi keičiantis formoms. Šios formos vis dar besikeičia ir todėl mūsų užduotis yra išgyventi metų švenčių sakralų turinį bei tinkama forma pateikti jas vaikams.

1. VALDORFO PEDAGOGIKOS POŽIŪRIS Į METŲ RATAŲ IR ŠVENTES

Valdorfo darželio gyvenime svarbus vaidmuo skiriamas kalendorinėms metų šventėms. Jų laikas atitinka kertinius gamtos virsmus, padeda vaikams išgyventi metų ritmą, įsilieti į metų laikų kaitą, bei, kaip ir kiekvienas ritmas, padeda vaikui teisingai ugdyti savo įpročius, kaupti jėgas. Vaikai ir suaugusieji gyvendami nuo šventės iki šventės turi galimybę išgyventi metų ritmo „potvynius“ ir atoslūgius“.

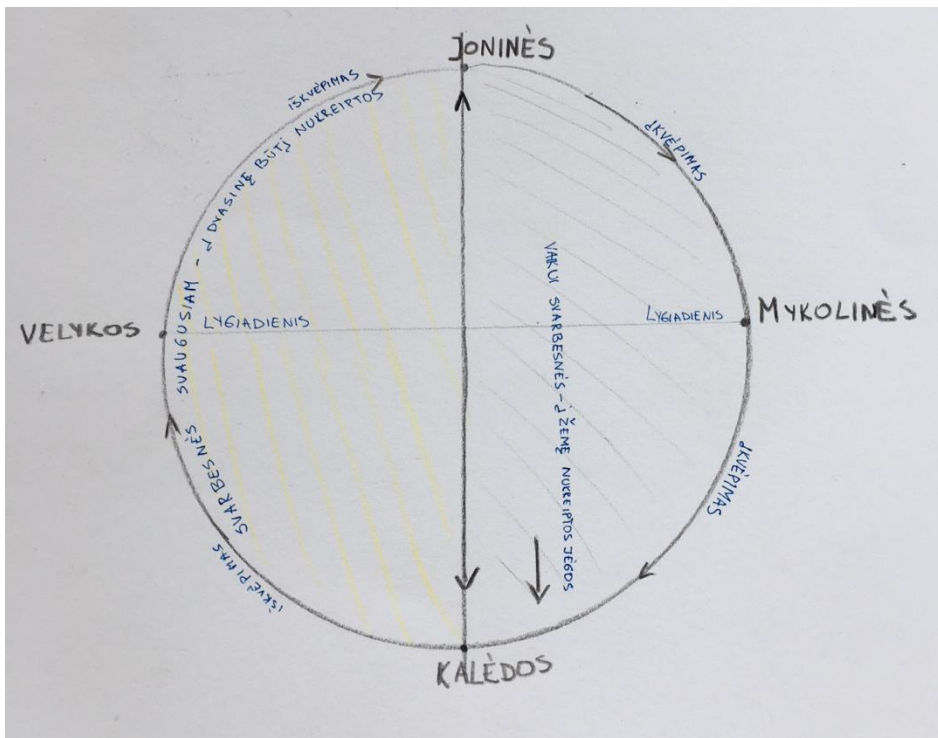
Kalendorinių švenčių ratas yra ašis besiremianti į esminius giluminius dvasinius dalykus. Per metų šventes (kitaip nei per gimtadienius ar šeimos, tautos šventes) pagerbiama tai, kas bendra daugeliui žmonių ir iškyla virš asmeniškumo. Metų šventės sudaro metų ritmo ašį, karkasą, ant kurio pinasi metų mėnesio, kasdienybės ritmas. Šis ratas yra tarsi gyvas organizmas. Kiekviena kalendorinė metų šventė savyje turi sąsajas su visomis metų šventėmis, yra tęstiniame procese ir todėl jos negalima vertinti kaip atskiro elemento be ją grindžiančio konteksto.

Antroposofija - tai pažinimo kelias, skirtas dvasinio prado žmoguje suderinimu su visatos dvasini pradū. Todėl šventės, kaip virsmai, šiame kontekste vaidina labai svarbų vaidmenį. Antroposofinis požiūris į šventes leidžia suprasti metų ritmą gamtoje, žmoguje ir kosmose. Paskaitų cikle „Metai kaip žemės kvėpavimo procesas“, R.Štaineris aptaria procesus, kurie gamtoje vyksta keturiais metų laikais ir atitinka krikščioniškas šventes - Velykas, Jonines, Mykolines ir Kalėdas. Jis sąlyginai teigė, kad žemė yra gyva esybė ir ji taip pat išgyvena panašius ritminius procesus kaip ir žmogus - būtent įkvėpimo-iškvėpimo ir miego-budrumo ritmus. „Tai nėra kvėpavimas oru, apie ką mes kalbame, bet kvėpavimo jėgos, įkvėpimo ir iškvėpimo jėgos, kurias galime dalinai matyti atspindėtas žiūrėdami į augalo augimą metų eigoje“. Šiuos ritmus mes patiriame per kintančias sielos būsenas. Žemė yra labai sudėtinga esybė, sudaryta ne tik iš fizinio apvalkalo. Ji turi savo sielą ir savo esmę, kurią įkvepia, sutelkia gelmėse ir iškvepia, pakylėja į kosmosą. Kaip ir žmogus ji turi gyvybinę sferą (eterinį kūną), jausmų sferą (astralinį kūną) ir dvasinį gyvenimą (11). Metų laikų kaita vyksta per visus šiuo keturis lygmenis. Kartu šiuos žemės ritmus žmogus patiria per besikeičiančias sielos būsenas. Nors šventės yra žemiškasis vyksmas, bet kartu tai yra siekis susilieti su mūsų aukštesniąja esme. Per jas gali mus pažadinti universalus pajautimas to, kas yra žmogiškumas.

Per Jonines, aukščiausią suvešėjimo tašką, prasideda **žemės įkvėpimo procesas**. Žemė, gyva būtybė, įkvepia savo jėgas, kurias R.Štaineris apibūdino žemės sielos jėgomis. Šis įkvėpimas vyksta iki **Kalėdų**. Žiemos saulėgrįža yra tamsiausias laikas metuose, kai visa žemės gyvastis sugrįžta į žemės vidų ir žemė savo sielą priėmusi giliausiai į save. Tuo metu žemės gelmėse koncentruojasi žemės gyvybinės jėgos, kartu su žemės siela susitelkia ir elementariosios būtybės, kurios padeda subręsti sėkloms. Tačiau tai ką

mes išorėje matome kaip kažką panašaus į žiemos miego laikotarpį iš tikrųjų tai yra didžiausias budrumas žemės viduje.

Trijų karalių šventė žymi kosminio iškvėpimo pradžią. Pavasarį tarsi gyva būtybė, iškvepia savo jėgas, kurias Štaineris apibūdino kaip žemės sielos jėgas, sprogsa pumpurai ir suveši žaluma. Iškvėpimo procesas pasiekia kulminaciją birželį - per *Jonines* mes jaučiamės iškelti į šviesą ir orą. Saulė yra aukščiausiam taške ir diena tuomet ilgiausia. Viskas sprogsa, veši, žydi, klesti į išorę ir tai, kad žmogus jaučia tą atgimstantį visišką budrumą gamtoje, R.Štaineris įvardina kaip žemės vidaus miegą. *Mykolinės* ir *Velykos*, esančios ties rudens ir pavasario lygiadieniais, kai šviesa ir tamsa yra pusiausvyroje tampa tarpiniais ritmo taškais. Šis kvėpavimo ciklas pavaizduotas 1 pav.

1 pav. Žemės kvėpavimo ciklas - metų ratas

Vaikai gyvena daugiau ikisąmoniniame suvokime nei suaugusieji ir jie jautriau išgyvena šiuos ritmus. Vaikui svarbesnės šventės esančios iškvėpimo cikle (į žemę nukreiptos jėgos). Įkvėpimo ciklo šventės (kurių vektorius nukreiptas į kosmosą, dvasinę būtį) yra svarbesnės suaugusiajam.

Pagal antroposofinį požiūrį trumpai apžvelgsime metų šventes ir kiekvienos iš jų savitumą.

VASARA. Joninės (kosminio įkvėpimo pradžia)

Joninių virsmas - iš visiško suklestėjimo, sukupėjimo mirties pagalba pradeda formotis kažkas naujo. Joninės - tai vieta metų rate, kuri susijusi su praeitimi. Gilioji šventės prasmė - kažkas turi numirti, kad užgimtų nauja. Žmogaus siela tuo laiku yra ypatingoje būsenoje ir tai suteikia galimybę gauti dvasinio pasaulio sėklą - inspiraciją - ką toliau noriu daryti (15). Tai savęs išgyvenimas, savęs ir atskirtinumo nuo dieviškojo pasaulio suvokimas, visos žmogiškosios būties sudvasinimas. Ir svarbu, kad žmogus tai daro kartu su gamtos objektais, stebėdamas gamtos ciklus.

A.Žarskus atkreipė dėmesį, kad tai daugiausia pavadinimų turinti šventė - Rasos, Kupolė, Kresės, Vainikų šventė - visi šie pavadinimai atspindi skirtingą turinį. Jis akcentavo *rasos, rasties, kupos, krešėjimo* momentus - kaip kertinį sakralų būtent šio virsmo vaizdinį. Kai iš sužydėjimo, suklestėjimo, visiškos šviesos - kažkas koncentruojasi, kietėja, materialėja, subręsta tiek, kad gali duoti vaisių - sėklą. Visas nevaikiškas šventes, esančias žemės iškvėpimo cikle (Užgavėnės, Velykas, Šeštines, Sekmines, Jonines) vaikas gali išgyventi per tai, kaip suaugusieji jas išgyvena - namuose tylą, šventiškumą, susikaupimą, vyksta kažkas ypatinga.

RUDUO. Derliaus laikas ir Mykolinės

Apmirimas rudenį reiškia ne tik tai, kad nutrūksta žemės vienybė su saule. Gęstant augalijos gyvasčiai, Žemės siela baigia savo miegą ir jos galios grįžta iš tų sričių, kur veikė nesąmoningai. Prasideda metas, kai sielos galios apsigyvena viduje. Gamtoje ruduo - pabudimo metas, tai metas, kai medžiai sukrauna pumpurus (5, p.101). Rudeniui pereinant į žiemą, gamta rimsta, tai kas neesminio nušala, nukrenta. Kosminiu lygiu - žemė savo sielą įkvepia, užsiveria žemės durys, elementariosios būtybės žemės gelmėse dirba su žemės fiziniu kūnu, padeda subręsti sėkloms.

Ruduo - derliaus laikas - ugdome darbštumą, uolumą, stropumą. Patiriame dėkingumą už gamtos dovanas. Dėkingumas yra viena svarbiausių dorybių, kurias ugdome ir puoselėjame pirmąjį vaiko septynmetį (5, p.160). Giliai įsisavintas dėkingumas vėliau virst gebėjimu mylėti - tai ir yra pagrindinė Derliaus prasmė. Rudenį švenčiamos *Mykolinės* - iš tiesų sena šventė, kuri atgyja Valdorfo bendruomenėje. Tai yra šventė priklausanti ateičiai, skirta atsibudimui ir drąsai. Mykolinės ateina kelios dienos po lygiadienio. Mykolinės tai laikas kai mes turime sustiprinti save ateinantiems tamsos ir šalčio mėnesiams, nešti savyje šviesą ir šilumą, kuri mus šildė iš pasaulio vasaros metu. Kartu tai laikas, kai mes turime pabusti viduje mintimis ir veiksmais, pasverti ir įvertinti juos. Kertinės savybės šiuo laiku yra drąsa ir vidinė šviesa, tiesa, sąmoningumas, teisybė. Archangelas Mykolas - šiuolaikinio žmogaus pagrindinis pagalbininkas, R.Štainerio vadinamas šių laikų globėju, laiko dvasia. Ši šventė švenčiama rudenį, kai gamta atsisveikina su gyvenimu, o tuo tarpu Mykolas stovi ant slenksčio ir rodo žmogui kelią į aukštesnius dvasinio gyvenimo lygmenis (5, p.161). Mes, suaugusieji, turėtume sąmoningai

peržengti rudenį Šv. Mykolo laiko slenkstį, įveikti materialumą ir grįžti prie dvasinių dalykų. Svarbu kaip mes išgyvenama šį laikotarpį, kaip mes jaučiame ir stipriname tą drąsą ir kaip ruošiame tą vidinę ugnį.

ŽIEMA. Adventas ir Kalėdos. Trys Karaliai

Advento metas - yra tyliojo laukimo laikas, kad dvasia persmelktų mus, kažkas aukštesnio ateitų į mūsų sielą ir tai galima tik visiškoje tyloje, susikaupime. Mes galime pajauti galias žmogaus sielos ir metų ciklo sąsajas. Per Kalėdas mes pasiruošiame priimti tai, kas gali gimti kiekvieno žmogaus sieloje. Antroposofiniu požiūriu Kalėdos tai laikas per kurį gali išgyventi save kaip kūrinijos dalį ir kartu išgyventi visą kūriniją (etnokultūrinėje tradicijoje panaši įžvalga - gali suprasti gyvulių kalbą, t.y. suprasti kūriniją su ja susikalbėti, per stebuklingą atsivėrimą, bet ne per sąmonę - nes jei tyčia eisi, klausysi, pakenksi sau. Kalėdinis laikotarpis baigiasi **Trimis karaliais**, kurie reprezentuoja visą *karališkumą* žmoguje - išmintį, dvasingumą. Tuomet apsijungę - trys jėgos - mūsų mąstymas, jausmai ir valia - atneša savo dovanas (14). Tuo laiku prasideda **žemės kosminis iškvėpimas**, o kartu ir elementariosios būtybės su žemės siela, syvais pradeda kilti į kosmosą. Jau ties Velykomis prasideda žemės iškvėpimas, ir kartu iškyla tos elementariosios būtybės, kurios padeda sėkloms bręsti.

PAVASARIS. Velykos. Šeštinės ir Sekminės

Pavasarij prasideda mūsų erdvės kūrimas Velykų misterijai. Kas manyje turi mirti, kad galėtų prisikelti, užgimti iš naujo. Kaip mano gyvenime vyksta mirties ir prisikėlimo procesai. Nes jie reiškiasi visur aplink mus - augaluose, jausmuose. Vaikas išgyvena per išorinius procesus. Kalbant su vaiku apie Velykas yra puikiausias pavyzdys - *grūdas* - numirti, kad užaugtų kažkas naujo, numirti, kad pamaitinti kažką. Grūdus galima sėti, kepti duoną.

Šeštinės ir sekminės (dangun ėmimo ir Šv.Dvasios atsiuntimo šventės) - yra naujos bendruomenės simbolis - kur kiekvienas yra laisvas, turi savąjį *Aš* ir tuo pačiu yra kartu. Tada gimsta bendra žmonijos siela. Buvimas susisieja su dvasiniais išgyvenimais, buvimu orientuotu į dvasinį pasaulį. Vaikams tai dar nesuprantama ir kol kas nereikalinga. Jiems svarbu šią šventę susieti su žeme, jie tą dvasinę patirtį lyg yra atsinešę iš dvasinio pasaulio. Per Kalėdas svarbu išmokti susisieti su viskuo kas yra žemiška, su visa kūrinija pasaulyje (po saule), pagal senovės papročius ir tikėjimą - gyvulių kalba atsiveria, vanduo vynu virsta... Ir tuo pačiu Kalėdų laike labai įdomiai atsiranda nuoroda į *Sekmines*:

*Kalėdų rytą rožė inžydo, leliu kalėda, kalėda
Sekminių rytą, ašarai užšalo leliu kalėda kalėda.*

Taigi, per Sekmines svarbu suaugusiems susisieti su dvasine prigimtimi, subtiliąja esatim. Kalėdos, kaip mini papročiai, ateina tarsi dovana, visiems, besąlygiškai. Sekminės ateina tiek, kiek ruošiesi (14).

Antroposofinė pasaulėžiūra padeda naujoje šviesoje pamatyti metų ratą ir sąsajas tarp švenčių, suprasti švenčių sakralumo ištakas, žiūrint ne per religijos, ritualų, papročių, o per dvasinių išgyvenimų prizmę. Waldorfo pedagogika yra multikultūriška ir orientuota į dvasinį pradą žmoguje. Be dvasinio aspekto ugdytame, vaikas būtų atkirstas nuo žmogiškosios dvasios šaltinio. Religija, nustatanti šventimo ritualus yra individualus pasirinkimas, o sakrali šventės esmė yra universaliai žmogiška. Daugelyje pasaulio šalių Waldorfo bendruomenės švenčia įvairias metų šventes, jų formos dažnai panašios. Daugelis autorių atkreipia dėmesį, kad šventės esmė vis labiau virsta ir apauga formomis, kurios užgožia jos esmę. Gražios ir sudėtingos formos sustabarėja ir tampa nebesuprantamos. Siekiant perimti ne tik formas, bet ir jas užpildyti turiniu, verta išskirti esminius šventės bruožus:

- dalyvaujanti bendruomenė,
- gyvastis (virsmas, šventė turi savyje prasmę, sąsajas su kosminiais dėsniais),
- specifinė išskirtinė išorinė forma

Remiantis šiuo supratimu, įvedant šventes į darželio metų ratą, reikia suprasti koks virsmas vyksta, kaip tai atsispindi esamos kultūros palikime, bendruomenėje ir kaip tas sąsajas sustiprinti per išorinę formą. Ieškant šventės gyvasties senojoje baltų kultūroje bei siekiant atrasti pagrindą specifinėms formoms, kitame skyriuje atspindėsime etnokultūrinį Lietuvos metų švenčių kontekstą.

2. LIETUVOS ETNOKULTŪRINIS KONTEKSTAS. ŠVENTĖS PAGAL RĖDOS RATAŲ

Antroposofijoje metų švenčių ritmo samprata artima A.Žarskaus „Rėdos knygoje“ pateiktai sampratai, pagrįstai *Rėdos ratu* - kasmet besikartojančiu gyvybinių gamtos ir būties galių atsikartojimu. Senieji papročiai, šventės, apeigos, visa kultūra ir iš protėvių paveldėta prigimtis yra dirva, kurioje maitinasi mūsų sielos medžio šaknys (8, 47 p). Gyvendami kasdieniame sąlytyje su gamta senųjų kultūrų žmonės jautė kasmet besikartojantį gyvybinių gamtos ir būties galių bangavimą. Senosios lietuviškos etnografinės apeigos, šventės kilo iš ne materialistinio, mentalinio būties suvokimo, o iš pirmąkartės sąmonės, kuriai būdinga gilesnė gyvybinių galių pajauta ir visatos vienovę regintis mitologinis mąstymas.

A.Žarskus pateikia vientisą pagrindinių baltų kalendorinių metų švenčių supratimą, akcentuodamas virsmą kaip esminę baltiškosios etnokultūros ašį. Senasis lietuvių kalendorius (*Rėdos ratas*) padeda suvokti amžino tikėjimo, atsinaujinimo, tobulėjimo, visatos laiko tėkmę, į kurią darniai įsikomponuoja žmogaus, gyvūno ir augalo gyvenimo ciklai. Gamtos ir gyvybinių galių virsmai, atsikartojantys visose pagrindinėse kalendorinėse šventėse, simboliškai išreiškia ir savotiškai atkartoja didžiuosius gyvenimo virsmus - gimimą, vestuves ir mirtį. Sugretinant R. Štainerio ir A.Žarskaus išvalgas į metų ratą, matoma esminė jungtis - šventė kaip sakralus virsmas, objektyvi dvasinė patirtis vykstanti kosmose ir išgyvenama per sielos būsenas. Tokiose šventėse žiūrovų nėra - jos išgyvenamos vidumi, dalyvaujant slėpininguose gamtos ir žmogaus gyvenimo virsmuose.

Virsmas turi tris etapus:

1. *Pasiruošimą, įvedimą į virsmą* (papročiai ir apeigos, atskiriantys nuo jau išgyento būties laikotarpio. Tai yra kažkoks pagrindas iš kurio ateiname, kažkas ko turime atsisakyti, numarinti, kad būtų sukurta erdvė naujo atėjimui. Ritualai susiję su tvarkymu, švarinimusi, kad palikus sena, galima būtų nuskaistėti. Tvarkomi namai, sudeginami seni daiktai, švarinamasi, kuriama pirtis).
2. *Kulminaciją* (patį virsmą - rimties momentą). Šventės rimties momentai - tai akimirkos, kai jaučiamės palytėti aukštesniųjų jėgų, jas prisiminę jaučiamės praturtėję.
3. *Išvedimą iš virsmo* - šventės išsiplėtimą (papročiai, įvedantys į naujos kokybės laikotarpį: tai vaisės, linksmybės, įsigyvenimas į naują būtį, pasidžiaugimas tame virsme su kitais).

Šie trys etapai žymi šventės cikliškumą ir neišvengiamą jos sąsają su kitomis šventėmis, iš kurių ji atėjo, momentas kuriame įvyko perkeitimas ir pagrindas tolesniam virsmui, naujai šventei.

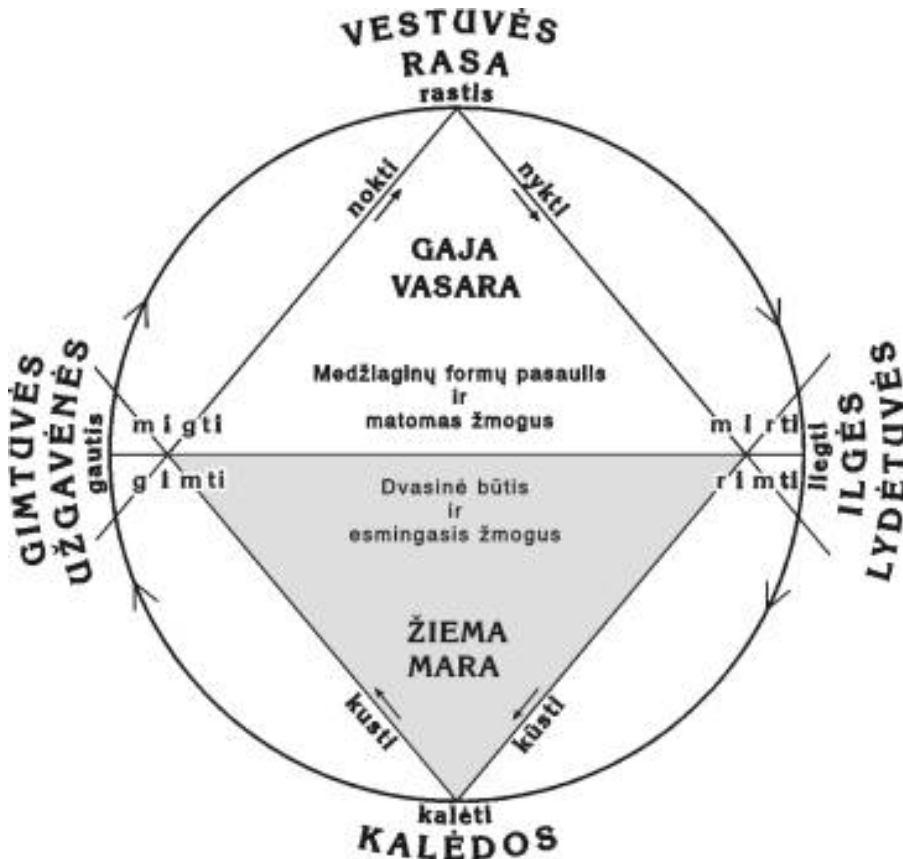
A. Žarskus pažymi spiralinį metų švenčių pobūdį: „*po virsmo sekantis kitas būties tarpsnis nėra vien tik buvusiojo tąsa. Jis yra kitoks iš pagrindų. Tai jau naujas aukštesnės kokybės laikotarpis*”.

Kiekvienas virsmas - tiek metų eigos, tiek žmogaus amžiuje - turėtų žmogų pakelti į naują kokybę, tačiau tam būtinas sėkmingas virtimas (kitaip žmoguje virsmas gali neįvykti, užstrigti). Virsmai yra negrįžtami, todėl metų ratu laikas iš tikrųjų juda ne ratu, o spirale, nes kasmet virsmas (šventė) įgyja kitą kokybę. Virsmo negrįžtamumas ir tai, kad tolesnis gyvenimo tarpsnis turėtų būti kažkas iš esmės nauja, pagrindžia gyvenimo prasmę. Negrįžtami procesai yra darnos šaltinis, gimdantis naują, aukštesnę kokybę. (8, p.34). Metų švenčių šventimas padeda žmogui mokytis kokybiškai pereiti asmeninius virsmus - paauglystę, virsmą tėvais ir pan. Kad sveikai išgyventi virsmą būtinos visos trys dalys. Išgyvenimas nebus toks gilus, kaip turint pasiruošimo fazę ir numarinius, tai kas turi numirti. Virsmas arba pasikeitimas žmoguje išoriškai sunkiai pastebimas, o gamtoje jis matomas aiškiau. Augalija po metinių švenčių — virsmo tampa visai kitokia, pvz., grūdas virsta želmeniu ir todėl akivaizdu, kad nėra prasmės prikeldinti sunaikintąją formą. Ji mirė ir pamažu atsiranda kažkas nauja. Mūsų uždavinys yra pajauti ir išlaisvinti esmę, sekant *rėdos rato* ritmais, sąmoningai išgyventi virsmą, neužstrigti viename gyvenimo periode ilgiau nei derėtų ir reikėtų.

Iš senosios išminties kilo pajauta, kad visa yra neatsiejamai susieta ir priklauso ne tik žemei, bet ir amžinai kūrybinei išminčiai. „Švenčių apeigos nebuvo gamtos reiškinių ar dievybių garbinimas <...> bet natūralus, pusiau suvoktas, o gal ir sąmoningas žmogaus gyvybinių galių suderinimas su pakylančiomis atgimstančiomis Visumos galiomis, su nuolatiniu Amžinosios Kūrybos veiksmu (6). Švenčių centre buvo ne gamtos galios ar buitiniai žmogaus rūpesčiai (derlumas, vaisingumas ir panašiai), bet amžinosios sakraliosios žmogaus būties užduotys. Antraip šventės nors ir švenčiamos, bet nebūna šventos (8, p. 63). Šventė kaip minėjimas yra būtojo laiko. Tuo tarpu sakrali šventė yra esamojo laiko išgyvenimas: švenčiama tai, kas vyksta čia ir dabar. Šventinė nuotaika kuriama išėjimu iš kasdieninės buities, nusiskaistinimu. Įprastinio gyvenimo tėkmės pakeitimas pažymimas ir apeigomis, kurių esminiai elementai pasikartodavo per visus virsmus - *Rasos, Ilgių, Kalėdų, Užgavėnių, Velykų* šventėse. Svarbu, kad jie atlieptų vidinę jauseną, kitaip liks tik forma. Pats žodis apeiga jau savyje atliepia tėkmę ir judėjimą, todėl šventėse sąsąją su gamta labai padeda pajusti ir judesys „apėjimas” tik-ėjimas (tik eidamas judėdamas gali išjudėti iš virsmo taško ir kažkur nueiti). Šis elementas gyvas darželio šventėse: Kalėdų žaidime - kelionė pas Saulę (ar kelionė į Jeruzalę), kelionė iki nykštukų kalno žibintų vakare, kalno apėjimas lygiadienį, ridenimasis, supimasis per Velykas, vaikštytynės ir kaimynų lankymas per Užgavėnes, tai išjudina energiją padeda vyksti virsmui viduje ir leidžia šventei nebūti statiškai, nesustabarėti stebėjime. Kitas apeiginis elementas - vaisės, kurių likučiai padalijami gyvuliams „kaip vaistas nuo visų ligų”, kai kur (ypač per *Ilges, Kūčias, Užgavėnes*) paliekama vėlėms. Visose virsmo

šventėse kas nors išliejama, sudeginama, sunaikinama, kad nebeatgimtų buvusių pavidalu. Apeigų prasmė - imant iš žemės, jai duoti.

Trumpai apžvelgsime virsmo taškus (bei į virsmus vedančias mažesnes šventes - vartus) - rudens ir pavasario virsmo taškus pagal A.Žarskų.

Rudens virsmas - kai augalija, subrandinusi vaisius pereina iš gajos į maros pusę (mirti - rimti). Rėdos rate, tai Ilgės (Vėlinių pavadinimas susijęs su mirusiųjų paminėjimu, o Ilgių - su kitu šventimo lygiu - dvasiniu virsmu) yra kaip vartai į tamsėjantį laiką. Šiuo laiku gamta išgyvena kritinį laikotarpį — virsmą. Net per sąskambius jaučiamas virsmas *mirti* — *rimti*. Anksčiau (iki XIX a. pab.) būdavo užkuriamas bendras laužas (kaimo kapinaitės nedidelės), kuriame degindavo senus nuvirtusius kryžius. Senų kryžių deginimas ir buvo ta paprasčiausia, pirminė seno naikinimo ir naujo gimimo apeigos forma. Deginant vyksta perkeitimas. Tai, kas deginama, virsta šiluma ir šviesa. Ilgėse liūdesys yra natūralus: rudens metas, apmirštanti gamta, prisimenami mirusieji. Tačiau įsijautę į liūdesį, iššauktą nykstančios gamtos ir netektų artimųjų prisiminimo, turėtume pajusti savyje šviesos ir gerėjimo ilgesį. Senoliai sakydavo: „Duok Dieve mirt, bet neprazūt“. Ypatingai gražiai yra pasakęs Š. Amonašvili: „*Tai ką atsinešiau gimdamas, yra Dievo dovana man. Tai ką išsinešiu mirdamas, yra mano dovana Dievui.*“ Labumo ilgesys – tai vidinis ilgesys savo tikrojo Aš, kuriam reiškiantis žmogus vis labiau labėja (gerėja) ir skleidžiasi jo žmoniškumas. Kiek daug ir įvairių dalykų ilgisi žmogus. Tačiau jis netampa vertesniu, nelabėja ir neauga

jo žmoniškumas, ilgintis ir kaupiant vien medžiaginius lobius. Taip gyvendamas žmogus tik *lobėja* (8). Metams baigiantis senieji lietuviai skaičiuodavo ne tik savo derlių, bet apžvelgdavo, įvertindavo ir dvasinį gyvenimą bei elgesį. Savo menkumo pajautimas skatindavo susimąstyti ir pajauti ilgesį, brandinantį, anot Vydūno, ašainę žmogaus sąmonę. Apmirti tam, kad sudaigintume savo sielose šviesesnės būties daigus.

Nuo Ilgių iki žiemos saulėgrįžos gyvybės kreivė vis dar leidžiasi iki pat žiemos saulėgrąžos. Tamsa vis tirštėja, pasaulis smenga pragarmėn, kol didysis *Rėdos ratas* pasiekia žemiausiąjį tašką. Tai **Kalėdos** didžiausio gamtos nuovargio taškas, tačiau kartu ir vilties pradžia. Įvyksta lūžis, peržengiamas slenkstis iš liesėjimo į gyvėjimą — atsigavimą. Iki krikščioniškuoju laikotarpiu buvo švenčiama elnio devynaragio šventė, kurios metu mitinis gyvūnas parnešdavo saulę savo raguose atgal į žemę. Po Kalėdų saulė vis ilgiau užsibūna danguje, o gyvybės kreivė pamažu pradeda kilti aukštyn. Po storu balto sniego patalu bunda gyvybinės gamtos galios.

Pavasario virsmas - kai augalija Kūčių naktį pradėjusi žemiausią tašką, vėl atkunta ir pereina iš maros į gyvybės sritį (gimti - migti). Rėdos rate tai žymi **Užgavėnės**, kaip slenkstis tarp žiemos ir artėjančio pavasario, pasiruošimas tam, kas turi užgimti (A.Žarskus svarsto, kad Užgavėnės pagal prasmę turėjusios eiti po Gavėnios, kaip gamtos ir gyvybės atsigavimo šventė. Gavėnia senovine prasme - tai žemės ir visos gamtos atsigavimo, gamtos neštumo laikotarpis (8, p. 127). Tuomet jos kalendoriškai būtų ties pavasario lygiadieniu, - kaip virsmo tašku).

Rasos (žmogiškajame cikle atitinka vestuves) - šventė kaip dvasios atgaiva. Šis virsmas yra priešprieša Kalėdų virsmui. Jeigu Rasos šventė švenčiama augalijai pasiekus aukščiausią suvešėjimo tašką - kupą (tada augalai subręsta tiek, kad gali pradėti naują gyvybę), tai Kūčios ir Kalėdos švenčiamos didžiojo augalijos nuovargio, nusikalėjimo, panirimo į maros pasaulį metu. Rasos kartu yra slenkstis iš gyvėjimo į mirimą, per kurį persiritusi gyvybingumo kreivė palinksta žemyn, o Kalėdos yra slenkstis iš mirties į gyvenimą, į atkutimą. Šios šventės švenčiamos augalijos vegetacinio ciklo esminio lūžio taškuose. Įdomi A.Žarskaus įžvalga, kad svarbiausi žmogaus gyvenimo įvykiai - gimimas, vestuvės ir mirtis - taip pat yra virsmai, panašūs į augalijos virsmus ir atsispindi metų šventėse (Užgavėnės, (Velykos), Rasa ir Ilgės), tačiau Kalėdų virsmas žmogaus materialioje plotmėje atitiktumens neturi. Jis yra slėpinys ir iškrenta iš žmogaus pažinimo srities.

3. ŠVENTĖS LYGMUO VAIKUI

Visi dvasiniai procesai atsispindi gamtos procesuose. Maži vaikai metų šventes išgyvena kaip gamtos vyksmus. Su visais savo pojūčiais vaikai priima pasaulio pasikeitimus aplink juos. Vienas iš esminių klausimų ugdytojui, rengiant kalendorines šventes Valdorfo darželyje - kaip šventę tinkamai priartinti prie vaiko, kaip parinkti tinkamus simbolius ir formą, kad šie gamtos ir dvasios virsmai stiprintų vaiko jėgas, tausotų vaiko pojūčius.

Ką duoda šventės vaikui. Metų ritmas yra labai svarbus vaiko ugdymui - suteikia saugumo, pasitikėjimo pasauliu ir jo pastovumu jausmą, ritmas veikia harmonizuojančiai, vaiko visos gyvybinės funkcijos veikia darniai ir sveikai. Ritmas padeda užgimusiam žmogui įsižeminti. Pasikartojimai stiprina vaikų atmintį, suteikia pasitikėjimą savimi. Metų ritmas be švenčių negalimas, taip pat be švenčių negalėtume patirti religinių jausmų, priartėti prie dvasingumo, yra pavojus susvetimėti. Metų šventės yra susiję su žemės eterinėmis galiomis - gyvybinėmis jėgomis, su gamta ir sezonais. Tinkamas **metų švenčių išgyvenimas stiprina vaiko gyvybines galias ir jo fizinį kūną**, kaip ir kiekvienas ritmas - taupo vaiko jėgas organų formoms kurti. Džiaugsmas ir pasitenkinimas suteikia vienovės, vientisumo, išbaigtumo jausmą. Kalendorinės šventės, su jomis siejami žaidimai, dainos, pasakos **sąlygoja glaudų vaikų ryšį su gamtos ir žmonių pasauliu**. Vaikas matydamas šventėse dalyvaujant įvairias kartas, gali pasijusti socialinės bendruomenės dalimi.

Sakralus švenčių išgyvenimas **ugdo dvasinius ir tikėjimo jausmus** - garbinimą, nuolankumą, nuostabą ir palaimą. Be šių jausmų, be garbinimo to kažko, kas yra aukščiau už mus, žmogaus pasaulėžiūra tampa labai materialistinė. Be nuostabos mes tampame labai uždari pasauliui ir kategoriški (išeities taškas yra „aš viską žinau“), tai o visai kitaip žiūrime į pasaulį su nuostaba (išeities taškas „o, ir taip gali būti!“) (9). Tai pagrindas beribiam kūrybiškumui. Palaima - vaikas visais pojūčiais, visu kūnu gali išgyventi „pasaulis yra geras“ - o tai ir yra esminis ugdytojų uždavinys pirmąjį septynmetį. Garbinimas ir nuolankumas - tai patyrimas, kad yra kažkas aukščiau už mane. Pasak R.Štainerio, vaikiškos nuostabos ugdymas yra laisvo religinio ryšio tarp augančio žmogaus ir pasaulio pagrindas (2, p. 17)

Metų šventės **padeda sustiprinti metų ritmo išgyvenimą, susiorientuoti laike**. Ritmas veikia harmonizuojančiai. Vaikams laikas teka lėtai. Metų šventės padeda sudėlioti laiką į skirtingus aiškius etapus. Vaikas išgyvena nuoseklumą, pastovumą ir jaučiasi užtikrintai šiose šventėse. Tai ypač svarbu dabar – ypač spartaus gyvenimo tempo kartoje, kai daug keliaujame, kai socialiniai ir net giminės ryšiai dažnai yra virtualūs. Šiame kontekste toks užtikrintumas ir pasitikėjimas yra neįkainojamas.

Kad vaikas tinkamai išgyventų šventę ir ji padėtų jam skleistis, reikalinga tam tikra šventės sukūrimo metodika.

1. Šventė turi būti gyva. Vaikai viską išgyvena pavyzdžiu ir pamėgdžiojimu. Šventė turi būti prasminga ir tokias šventes sukurti galima tik gerai įsigilinus į šventės esmę, įsigyvenant į šventės dvasią. Svarbiausias ir esminis dalykas, kad šventę ugdytojas išgyventų savyje, kad ją užaugintų ir subrandintų savo viduje. Tai svarbiausias elementas lemiantis šventės išsipildymą, net ir be didelių ritualų ar ceremonijų. Todėl ugdytojui būtina įsigilinti ir išgyventi, giliai viduje suvokti tai, ką perteikia vaikams, kad tai nebūtų tik forma. Tradicijos gali turėti svarbią reikšmę, bet jas reikia nuolat pertikrinti ir pajauti ką jos reiškia. Vaikai nepastebi didžiųjų virsmų. Šventę kuriantis ugdytojas tuos virsmus turėtų parodyti per save, įvilkti į tam tikrus darbus, pasirengimą, susikaupimo, pagarbos nuotaiką. Paprastų, archajinių vaizdinių ir atsikartojimų gausios sutartinės ir dainos gali būti įstabiu šaltiniu ugdytojui gaivinant šventes ir ieškant simbolių, kuriuos galėtų pateikti vaikams. Senoviniai raštai, pasakos, dainos, kalba labiau apie būtį, ne buitį. Kiekvienas simbolis - tai protėvių kalba, kurie jie mums atskleidžia būties paslaptis. Pavyzdžiui, tėvelio dvarelis - tai ne ūkis, veikiau pasakojimas apie Visatos sukūrimą, žaltys - ne roplys, o išmintis, gyvybė, gal net dievybė (13, p.21). Įkvėpimui ir gilinimuisi į šventes labai praverčia vydyjos kalendorius (www.vydija.lt)

2. Svarbu, kad vaikas galėtų šventėje būti ne stebėtojas, o dalyvis, kad galėtų prisidėti valios lygmenyje. Taigi jo dalyvavimas turi būti veikimas ir mėgdžiojimas. Virsmo patyrimas vaikui paslėptas, jį gali gaivinti tik suaugęs žmogus, žiūrintis dievop. Vaikas šventėje dvasinius procesus turi išgyventi labai žemiškai, per valios veiksmus: pasiruošimą - ilgą laukimą, tvarkymąsi, gaminimą (papuošimą, dubenėlių, žvakių ar pan.), želmenėlių sėjimą, vaišių ruošimą, dalyvaujant rato žaidime, dainuojant dainas. Per mažus konkrečius pasidirbtus, išgyventus dalykus - keptus meduolius, želmenis molio indeliuose) ar dovanas, įsiminusias dainas vaikas gali šventę parsinešti į namus.

3. Turinį reikėtų išreikšti vaizdais - per detales, aplinką. Rengiant šventę religinį turinį taip pat reikia reikšti vaizdais, kad vaikai su juo galėtų susieti savo veiksmus bei išgyvenimus. Mūsų kaip auklėtojų pagrindinė užduotis yra veikti - be aiškinimo, be didaktikos. Kūrybiškai transformuoti visa tai ką žinome į veiklas: padaryti matomais tai, apie ką mes galvojame. Tai padeda atspindėti metų stalias, aplinkos detalės. Pokytis - virsmas jaučiasi per pasikeitusią aplinką - atsiranda daiktai, skirti tik tai šventei (darželyje - metų stalias, to laiko spalvos, puošiama patalpa; namie padengiamas stalias, ypatingi indai). Metų stalias padeda vaikui pamatyti mažus daiktus - koncentruotus didelių vyksmų vaizdus. Labai gražus įkvėpimo šaltinis galvojant apie simbolius ir vaizdinius, tiek vidiniam matymui yra R.Ambraziejienės knyga „Rasties versmė. Apie ženklus ir simbolius“.

4. Pasikartojančios tradicijos ir ritualai, paprastos, neperkrautos formos. Kuo didesnis vaikas, tuo daugiau nuostabos išgyvena per tą pačią šventę, kartojamą kasmet, tuo svarbesni jam ritualai. Tai leidžia jam susisieti su virsmu. Taip pat svarbu, jog šventę įrėminanti forma - dainos, šventės papročiai kasmet būtų tokie pat. Vaikams reikia besikartojančių tradicijų, kurios stiprina atmintį ir ugdo valią (1, p. 468). Ir jie su dar didesniu džiaugsmu žaidžia ir išgyvena tą patį Kalėdų žaidimą, ir laukia aguonų kūlimo, ir margučių ridenimo, ir per Užgavėnes - vaikštynių pas tuos pačius kaimynus. Tačiau šventė turi būti neperkrauta ir paprasta. Mažiau reiškia daugiau. Ypatingai *Advento* metu, kai tiek daug išorinės stimuliacijos (medijų, komercijos) tampa prabanga pajusti tylos paprastumą, kartu su slėpingumu, paslaptینگumu esančiu už mūsų suvokimo ribų.

Vienas iš pasikartojančių švenčių elementų yra dainos. Vaikai iki devynerių metų siekia viską išgyventi per ritmą ir taktą. Klausydamas muzikos, jis viską, ką iš jos gauna, perkelia į savo vidinį taktą ir ritmą. Tai galima suvokti vos pažvelgus į vaiko sielą. Vaikas vibruoja kartu su muzikos ritmu. Jo vidus kopijuoja, tai ką gauna iš išorės, - rašė R.Štaineris (5, p. 137). Pirmajame septynmetyje vaikai ypatingai yra tėkmėje. Ir tą tėkmę labai atliepia senosios pentatoninės liaudies dainos. Šios dainos, einančios rėdos ratu, yra kaip skambantis darželio metų stalas, lydintis vaiką metų laikų, gamtos mažų ir didelių virsmų išgyvenime. Jos gyvos, skaidriai aiškioje sąsajoje su gamtos virsmis ir dvasinio pasaulio simboliais, būdingos būtent tam laikui. Kylant saulei, kupant augalams, žydint liepoms, veriantis žemės vartams, per ilgesingas ir ilgai dainuojamas Ilgių dainas, leliumai ir kalėda atitariantį Adventą, kalnus ir klonius upeliais semiantį pavasarį.

5. Pasiruošimas, formos ir šventės vyksmas (trukmė) turi atitikti vaiko amžių. Mūsų kaip suaugusiųjų užduotis - suprasti šventės esmę ir ją atnešti vaikui tinkamai, atliepiančią jo amžių. Tam pasirenkant tinkamą formą - per pasakojimus, eilėraščius, dainas, muziką, vaidinimus, ratelius, ritminius judesius, pirštų žaidimus. Šventės kartu yra inspiracijos vaikų laisvam žaidimui - po šventės kulminacijos vaikai dar ilgai išžaidžia šventės elementus. Kartu reikia įvertinti kiek vaikas gali išlaikyti susikaupimo ir subalansuoti tai su iškvėpimu, nuveikimo kažko smagaus.

6. Virsmas neatsiejama nuo šventinių vaišių - ypatingas, dažnai tik tuo laiku esąs maistas (aguonų pienas, kalėdiniai meduoliai, margučiai ir pan.) Maistas susijęs su aukojimu, kaip tam tikras giliausias archetipas, kuris atsispindi kiekvienoje šventėje, visame virsme. Vaisės labai svarbu vaikams, nes jos per pojūčius leidžia išgyventi džiaugsmą. Paprastai vaišių ruošimas yra vienas iš pasiruošimo darbų. Praktikoje darželyje į šį elementą stengiamės įjungti veikimą - kad bent dalis vaišių ateitų vaikams dalyvaujant - kepant Mykolinių pyragą, minkant duoną, kuliant aguonas ir gaminant kūčiukus, meduolius, Užgavėnių blynus, skinant žoleles arbatai, vyresniesiems ruošiant ypatingus indus ir pan.

4. METŲ ŠVENTĖS DARŽELYJE „MARGI ARKLIUKAI”

Šioje dalyje pateikiamas tradicinių etnokultūrinių švenčių integravimo praktika į metų ritmą. Plačiau bus aptartos tos šventės, kurios išsiskiria iš įprasto Valdorfo konteksto.

Švenčių parinkimas priklauso nuo vedančio auklėtojo, nes nuoširdžiai švęsti, įsigyventi ir išjausti vaikas gali tik šventę, kuri yra tikra ir išgyvenama suaugusiųjų. Švenčių ciklas rėdos rate atitinka saulėgrįžos ir didžiuosius žmogaus gyvenimo virsmus. Kaip ir žmogaus gyvenime, taip ir metų tėkmėje į didžiąsias šventes atveda mažesniosios, kurios lyg yra vartai.

Vieni iš tokių vartų į virsmą yra **rudens ir pavasario lygiadieniai**, turintys labai aiškius laiko taškus ir aiškiai pasakantys mums ir vaikui, kad „jau tuoj, jau po truputį ateina tas kitas laikas”. Jie kaip tam tikri slenkščiai perėjimui iš aukščiausiojo ir žemiausiojo taškų. Lygiadienį švenčiame iš pajaustos tradicijos, tai momentas sustoti, nusilenkti dangui, žemei, upelei, ažuolui, įsižeminti sugrįžus po vasaros (ar atsiverti, prieš jos atėjimą). Per rudens ir pavasario lygiadienius (kartu prisijungia ir da;os tėvelių) vykstame ant Pučkorių piliakalnio. Ten leidžiame išsidrožtus laivelius upeliu (upelių yra du ir jie labai skirtingi - vienas vos sruvenantis, po kurį vaikams drąsu braidyti, ir laiveliai vos ne vos paplaukia, juos reikia stumti, o kitas - tikra upė, upytėlė - srauniai tekanti Vilnelė, į kurią paleistas laivelis išplaukia negrįžtamai). Pagerbiame dainomis (ir veikimu) visas keturias stichijas ir išgyvename vaizdinius, kurie visus metus kartojasi dainose (upelė, saulė, šventas kalnelis, ugnis, vėjas, kalnai-klonai, ažuola. Pasidžiaugiame vandeni (plukdom laivelius, semiame ąsočiu vandeni ir prausiame rankas, žeme - kalneliu, kaskart tuo pačiu, bet vis kitokiu.. Renkame žemės dovanas: giles, vaikai randa įvairių šakų, akmenėlių, kuriuos parsinešame ir metų tėkmėje naudojame darželyje.

Kartu tam žygiui reikia drąsos - vykstantiems pirmą, antrą kartą (mažesnieji pirmą kartą keliauja su tėvais). Stiprybės - įkopti į tikrai aukštą kalną, užlipti ant didžiojo akmens. Ta vieta ypatinga, joje aidi tyla, pagarba ir šventas susikaupimas, net vaikų lakstymas būna kitoks. Tik ten yra dangų remiantis kalnas, ant to kalno ugnelė dega, be galo didelis akmuo, ažuolas, į kurio kamieną gali keli vaikai įlįsti. Rodos viskas ten ypatinga ir slėpinga. Kasmėt vieta, ta pati, laikas tas pats, tik šiek tiek kitoks, nes atsikartojimai nėra mechaniniai. Vieną pavasarį pučia vėjas ir šviečia žibuoklės, o kitą pavasarį iki upelio neleidžia nueiti stiklo lygumo ledas. Dalinimasis, atsivėrimas - vaisės sunešamos bendrai, maži indeliai sukraunami išdėliojami ir tampa bendra auka, suneštinėmis vaisėmis (tai kartais būna ypač sunku kai kuriems vaikams, kurie savas vaises nori turėti atskirai ir nepalikti dalinimui, arba duoti tik tiems, kuriuos išsirenka). Ir kartu lygiadienis - tai vartais ir sąsajos į kitas šventes - tie vaizdiniai išgyventi per rudens lygiadienį labai aiškiai sugrįžta kai per dainas (*už girių girių ugnelė degė<..> teka upelė, semė kalnus,*

sėmė klonius, tik nesėmė vieno kalno, ant to kalno aukso lopšys> <dijūto kolnelį> <vidur dvaro trys ažuolai, tūto be tūto>)

Rugsėjo lygiadienis atveda į **rudens samborius**. Tai gausos ir dėkingumo laikas, į juos telpa ir padėka už derlių, ir stabtelėjimas šviesos – tamsos lygėje, ir Mykolinės, primenančios atsigręžti į dvasios vertybes – valią, ryžtą, kantrybę, nugalint baimę, tingumą ir apsnūdimą, įveikiant savo ribas. Tai laikotarpis padedantis su dalinimo gausa ir srūvančiu dėkingumu eiti švieson. Laikas sustoti ir peržvelgti ir derlių, ir mintis, ir planus. Kad ir mes sukauptume ryžto ir valios savo didiems darbams ir nokintume vertybes. Šis metas, su vis ilgėjančiais tamsiais vakarais, kviečia šviesti iš vidaus. O vaikų ir mūsų džiaugsmui rudens samboriai kvepia bendrumu, dalinimusi, suneštinėmis vaišėmis ir rudens talkomis. Širdį ir rankas rodos kas atriša ir atidaro, rodos visi tik dalinasi. Toks įstabus laikas, kai duodama neprašant ir pats davimas jau yra atlygis. Atrodo ir mes, ir žemė alsuoja dėkingumu.

Tuo metu su vaikais nuimame derlių, suruošiame, vaišes, į darželį atrodo tik ir rieda gėrybės kaip iš rago daržoves suneša kaimynai, vaikai, atrodo visame kame yra sklidina gausos ir klestėjimo. Rugsėjo pabaigoje darome rudens talką, iš suneštų daržovių ir vaisių ruošiame vaišes, mamos gamina didelį katilą sriubos ir ši bei tą. Kartu tai laikas kai į darželio šeimą įsijungia naujos šeimos ir joms lengviau įsijungti irgi per valią - talkos darbus, susiejimą. Rudenį nupjauname rugius, iškuliame, sėjame rugių plotelį. Tuo laiku taip pat turime tradiciją keliauti duonos kepti į Rumšiškės, senovinėje krosnyje. Visa susisieja į gausą - derliaus, darbų ratą. Derliaus laiku labai tinka rato žaidimai (pvz. „Ropė“), parodantys, kad kiekvienas, net mažiausias vaikas yra vertingas ir svarbus. Kiekviena pastanga įvertinta.

Mykolines švečiame nusižiūrėję jau gyvuojančių Valdorfo darželių tradicijų (šiuo atveju mūsų patirtis į prasmės išjautimą keliavo visų pirma per formos atradimą) su rato žaidimu, dainomis, metų stalu, stiprybės gėrimu, užduotomis su kliūtimis, kurias reikia įveikti. Vaikams šv. Mykolo laikas ir pati šventė leidžia pajusti tamsos ir šviesos kovą ne tik gamtoje, bet ir kiekvieno žmogaus viduje. Ji ugdo drąsą, ryžtingumą, gėrio, tiesos ir tarpusavio supratimo jausmus, leidžia suvokti, kad gėris, sutelkus visas drąsos jėgas, visuomet nugalė (5, p.102). Vaikams svarbus šių vaizdinių ir išgyvenimų patyrimas be paaiškinimų, nes vaikams paaugus, jis subręs ir ateis supratimas iš jų vidaus. Tai moko vaikus žengti žingsnį patiems (ir kai kuriems begalinės drąsos reikia išstarti “Taip” į klausimą „Ar būsi drąsus ir kovosi už teisybę?“). Tai ypač svarbu ateinant į darželį, pereinant į mokyklą, nes drąsa yra į ateitį orientuota savybė. Tik turėdami drąsos esame atviri ateičiai. Net su visa tėvų ir auklėtojų meile visus perėjimus vaikai turi atlikti patys.

Ilgės. šviesą nusvėrus tamsai, lapkritį ateina Vėlinių ir Ilgių laikas, darome mažučius žibintus kapeliams, ir visą mėnesį dirbdami darbus, vakarodami, dainuojame Ilgių dainas, su įstabiais vaizdiniais

- <užsitrenkė žemės vartai, užsivėrė žemės, užsisklendė žemės sklendės> .Šiuo laiku gamta išgyvena kritinį laikotarpį — virsmą iš gyvybingos ir žalios vasaros į baltų žiemos sapnų rimtį. Net per sąskambius jaučiamas virsmas *mirti* — *rimti*. Ilgės yra kaip vartai į tamsėjantį laiką.

Lapkritį atkeliauja **žibintų ir nykštukų laikas**. Žibintų vakaras atkeliauja tokiu metu, kai mes su vaikais sakom - ateina laikas šviesti iš vidaus. Žibintų šventė šiuo tamsiu ir drėgnu laiku mums primena, kiek daug šviesos mes turime viduje. O šviesa ir šiluma yra tai, kas pasidalintas ne mažėja, o didėja. Belaukdami žibintų šventės tris savaites ruošiamės, žaidžiame rato žaidimą apie darbštuolius nykštukus ir milžiną, užgesusius žibintėlius ir vaikelio atneštą, padalintą šviesą. Ant metų stalo atsiranda kemsynas su girinukais, iš vaško gaminame dubenėlius nykštukams, miške statome jiems namelius, o kur dar žibintų gamyba, žvakės žibintėliams, virvelės. Dar gi iš miško šiukšles visas surenkam, auklėtojos vos maišus pakelia - kad tik tiems nykštukams smagiau būtų. Tie darbai, žaidimai ir pasakos taip sušildo, kad net tamsų vakarą, išėjus į mišką taip vaikų širdyse šilta ir drąsu, ten karaliauja smalsumas - gal gi dabar patamsėlyje pamatysiu tuos mažuosius kepurėtus draugus? Kaip gera miške, kai miško dvasios tavim rūpinasi, kaip smagu tamsoje keliauti ant didžiojo kalno prie jaukaus laužo. Žibintų vakarą, dar ne visai sutemus, pradeda rinktis tėveliai, tuomet visi kartu lauke žaidžiame rato žaidimą ir keliaujame ant nykštukų kalno. Miškas visai šalia, galime išgyventi tamsą ir žibinto šviesą ryškiai (jei neužsninga). Išleistuvininkai eina į tamsos žygį tik su auklėtoja, ir ieško nykštukų keptų paslaptinių skanėstų, mažų ir visiškai ne tokių kaip mamos kepa (šiemet vaikai prašė, rašyti laišką nykštukienėms, klausti recepto, kad išmokytų ir jų mamos tokius kepti). Nykštukų laikas daugeliui vaikų atrodo smagiausias - dar ilgai po jos vaikai vis grįžta prie nykštukų žaidimų.

Gražia tradicija tapo ir paskutinės rudens dienos apeiga (seniau vadinta saulės grįžtusių ir burtų diena)- tądien skinam vyšnios šakelę - tokią sausą, šaltą. Ją pamerkiam ir laukiam, ilgai. Sunku patikėti, bet jeigu intencija yra gyva, ji pražysta iki Trijų Karalių - tai padeda išgyventi begalinę nuostabą ir man kaip suaugusiajam. Visa tai parodo, kad tame tamsiausiame giliausiame momente sužydi gyvybė (kartu tai ir stebuklo momentas - pražysta ne visos šakelės). Šią senąją tradiciją sugyvinti inspiravo darželio tryš vyšnios augančios kiemo viduryje - tuomet atrodo ir jos ateina į Advento ruošą.

Gruodžio pradžią žymi **Advento spiralė** (gaminam žvakes, ruošiam medžio padėkliukus, kerpam snaiges ant kurių statom žvakes). Nurimus darželio šurmuliui vakare tyliai renkasi tėveliai ir kartu su vaikais eina į vidų, kur tamsoje dega viena žvakė. Skambant advento dainoms viena po kitos nešamos žvakelės sudaro šviečiančią spiralę, iš kurios po vieną susirenka ir nešasi namo, palikdami dainas, tamsėjančią spiralę ir užgimusį laukimą.

Advento spiralė pradeda darbų laiką - kitą vakarą kartu su tėvais gaminame advento vainikus, o vaikams tai ir žaislų, girliandų, meduolių, šiaudų darbelių, nykštukėlių laiškų ir Kalėdų žaidimo laikas. Advento metu ant metų stalo regimas keturių karalysčių (mineralų, augalų, gyvūnų ir žmonių) sujungimas leidžia vaikui pajusti sąsajas ir pasijusti gamtos / kūrinijos dalimi. Daug Advento darbų ateina iš derliaus laiko dovanų - iš džiovintų šermukšnių, nuo kūlimo likusių šiaudų ir aguonų galvučių, gaminame girliandas; kantriai išlaukęs iškultų aguonų maišelis atveriamas kūčiukams ir aguonų pienui per tylųjį pavakarį; šiaudai karpomi į žaisliukus ir sodus; dalis pakliūna į Advento vainikus. Dirba pluša visi išsijuose dideliame smagume. Visą tą laiką ryto rate kartojame Kalėdų žaidimą - Saulės grįžimo istoriją, kuri kalėdinio vakaro metu žaidžiame tėvams. Žaidimą sujungia advento dainos, po ateina vaisių ir auklėtojų pagamintų dovanėlių laikas. Vaikai išsineša namo nudirbtas girliandas, meduolius, eglutės žaislus. Šiais metais paskutinę dieną prieš išlydintį šventes ir atostogas valgėme kuklius tylos pavakarius, tamsoje, tik su viena žvakele ir mažuoju kūčių stalu - aguonpieniu, kūčiukais, daug mažų indelių po šį bei tą. Ir nors tas pavakarių stalas buvo visiškai pasninkinis ir kūdas, atrodė, kad vaikai tąsyk būna sotesni, nei po ištaigingų pietų.

Pirmieji vartai į pavasario virsmą virsmą - **Perkūno (Gabijos) diena**. Ši diena siejama su pirmosiomis kliūtimis, kurios iškyla prieš akis pradėdant vykdyti susikurtus planus, kuriuos išsikėlėme per Rėdos rato pradžios, žiemos saulėgrįžos šventę. Kliūtims įveikti, sąstingiu išjudinti ateina pagalba ir Saulės jėga pamažu įveikia žiemą. Dar nuo senolių laikų kiekvienuose namuose turėjo visus metus būti Gramnyčių žvakelė. Tad šią dieną su dainomis liejame žvakes (su didžiaisiais), lipdom po žvakelę iš šilto vaško su mažaisiais, dainuojam Perkūnui, ugniai skirtas dainas.

Užgavėnės - kaip dar vieni vartai į pavasario virsmą, darželyje yra smagi ir gyva šventė. Manys šios šventės vaizdinys atitinka A.Žarskaus interpretavimą - atsigavimo, gyvybės, virsmo laikas. Juokas kaip vienas iš archaiškiausių elementų, triukšmavimas Elnio (žiemos) ir Meškos (vasaros) kova, persirengimas "kitu", "svetimu", kalbėjimas "kitaip". Daug elementų skirtų išbudinti, išsiūbuoti užmigusių esybę (7). Pagrindis veiksmas - kaimynų lankymas, eitynės. Kaukės, kaimynų lankymas, suneštinių vaisės. Užgavėnėms gaminame kaukes - mažesnieji iš kartono gyvūnelių, vyresnieji dirba ilgai - lipdo kaukę papje maše technika. Vyresnieji šiais metais ant metų stalo apgyvendino mažulytę kaukę su pakuliniais plaukais - nykštukams. Kepame kalnus įvairių rūšių blynų. Pavakare sulaukė tėvelių - persikeičiam, pasiimam būgnus ir su dainom keliaujam pas kaimynus. Ir tas išsidainavimas lauke, tas kieminėjimas tikrai ypatingas. Tai kas svetima ir baugu (kaimynai už aklinių tvorų) atsiveria. Nepažįstamos savasties priėmimas ir mums, ir jiems. Susvetimėjimas tirpsta. Tai Užgavėnių dovana ir svarbus išgyvenimas šiame susvetimėjimo amžiuje. Grįžę su lauknešėliais iš kaimynų, buriamės prie ugnies lauke (pirmąkart tiesiam lauko vaisių stalą), vaišinamės mūsų keptais blynais, tėvelių

suneštinėmis vaišėmis ir trepsim rato žaidimus - meškutę, šiaudų batus - budinam giliai įmigusią žemę (vaikai sako - ir įmigusius nykštukus), ir atrodo žemė atliepia.. Ir koks stebuklas būna, kai iš vakaro per Užgavėnes budinus žemę būgnais, trepsėjimais, kitą rytą sniegai kaip išsigandę pradeda tyžti ir varvekliai varvėti. Vaikų akys net spindi - tai gerai pabudinom žemę (Mantas (išleistuvininkas) sako - ne ne, dar ne pavasaris, čia žinok dar ją žadint ir žadint reikės). Ir tą rytą atrodo jie alsuoja išvien su žeme. Ir ta vidinė nuotaika persiduoda vaikams, kai darom ne triukšmo, išsipaišymo šurmulį, o kaip kažką svarbaus, sąskambyje su žeme. Kaukės lieka dar likusią savaitės dalį, dar vėliau kelias savaites žaidžiami gyvūniniai žaidimai, didžioji audinių skrynja praturtėja visokiais persikeitimui reikalingais aprėdais, kepurėmis, meškos, vilko kailiais.

Velykos - tai dar viena šventė, kuriai ruošiamės iš anksto - jau kelias savaites prieš verbas pradėdama dainuoti - pavasarių, ypač verbų dainų, gausu ir jos turtingos priedainiais, aukseliais, perlaliais, verbom, žilvitėliais, naujais dvarais, baltais pakajais. Velykoms lipdome molio indelius, jie ilgai džiūsta, rišame verbas, auklėtojos pina lizdelius kiaušiniams, iš vaikų sukedentos vilnos darome baltus kiškėlius (kiškis, kaip ir kiaušinis, gyvybės ir pasavario simbolis, sakyta, kad būtent jis atneša pavasarį). Po truputį metų stalas ir palangė prisipildo lizdelių, molinių indelių, o su jais ir vis augančio laukimo. Ir galiausiai sulaukiame Didžiosios savaitės - tvarkymosi, avižų sėjimo ir didžiojo kiaušinių marginimo džiaugsmo (marginame svogūnų lukštais ir įvairiom miške surinktoms žolelėm). Malame rugių ir kepame duoną, kuria dalinamės per šventinius pavakarius - kuklius ir paprastus, su balta staltiese, duona, įpatingu susikaupimu, (prisijungia galintys tėvai).

Esant vis didesniam nutolimui nuo gamtos, vis labiau „įpakuotam“ gyvenimo būdai, sąsajas su gamta atgaivinančios šventės padeda vaikui pajusti gamtą, ritmus, per žaidimus ir dainas, pagarbą gamtai. Vien jau žinoti ir išžaisti gamtos vyksmus, nors jų tiesiogiai nematant, atgaivina ir atkuria gyvą ryšį su žemės ritmu, skatina įsiklausymą ir stebėjimą. Nors, pažvelgus į *Rėdos ratą* atspindintį kalendorių „Tėviškės metai“ (1 priedas) švenčių tėkmė atrodo nenutrūkstama, tačiau į tai reikėtų žiūrėti kaip į gamtos ciklą ir gyvasties priminimus ir pagalbą gavinant sąsajas su gamtos budinimusi ar užmigimu ir galimybę kurti naujas tradicijas. Tai svarbu ir padeda mums ir vaikams pamatyti ir pajusti gamtą ir žemę kaip gyvą esatį kitoje šviesoje.

IŠVADOS

1. Metų rato šventės Valdorfo darželyje yra labai svarbios vaikams. Jos sudaro dvasinių virsmų ašį, ant kurios laikosi metų ritmas. Darbe pagrindinis dėmesys skirtas sąmoningam šventės esmės suvokimui, kaip pagrindui iš naujo išgyventi švenčių esatį, o ne papročių ir ritualų ar formų apibendrinimui. Tai, kas senose protėvių šventėse buvo išreikšta simboliškai ir glūdėjo sąmoniniame lygyje, reikia sąmoningai suprasti ir įvardinti, kad atgaivintume tai, ką esame paveldėję. Pagal šią sampratą, reikėtų pasirinkti formas, tradicijas, kurios padėtų išgyventi šventę.

2. Antroposofinis požiūris į šventes leidžia suprasti metų ritmą gamtoje, žmoguje ir kosmose. R.Štaineris aptaria procesus, kurie gamtoje vyksta keturiais metų laikais ir atitinka krikščioniškas šventes - Velykas, Jonines, Mykolines ir Kalėdas. Jis sąlyginai teigė, kad žemė yra gyva esybė ir ji taip pat išgyvena kvėpavimo ritmus, kuriuos žmogus patiria per kintančias sielos būsenas. Antroposofinė pasaulėžiūra padeda naujoje šviesoje pamatyti metų ratą ir sąsajas tarp švenčių, suprasti švenčių sakralumo ištakas, žiūrint ne per religijos, ritualų, papročių, o per dvasinių išgyvenimų prizmę.

3. Metų švenčių samprata pagal Valdorfo pedagogiką ir lietuviškos etnokultūros kontekstą yra labai artimos. A.Žarskus pateikia vientisą pagrindinių baltų kalendorinių metų švenčių supratimą, akcentuodamas virsmą kaip esminę baltiškiosios etnokultūros ašį. Gamtos ir gyvybinių galių virsmai, atsikartojantys visose pagrindinėse kalendorinėse šventėse, simboliškai išreiškia ir savotiškai atkartoja didžiuosius gyvenimo virsmus - gimimą, vestuves ir mirtį. Sugretinant R. Štainerio ir A.Žarskaus įžvalgas į metų ratą, matoma esminė jungtis - šventė kaip sakralus virsmas, objektyvi dvasinė patirtis vykstanti kosmose ir išgyvenama per sielos būsenas. Tokiose šventėse žiūrovų nėra - jos išgyvenamos vidumi, dalyvaujant slėpininguose gamtos ir žmogaus gyvenimo virsmuose. Šie virsmai yra negrįžtami, laikas juda ne ratu, o spirale, kylant į aukštesnę kokybę. Metų švenčių šventimas padeda žmogui mokytis kokybiškai pereiti asmeninius virsmus - paauglystę, virsmą tėvais ir pan. Kad sveikai išgyventi virsmą būtinos visos trys virsmo dalys - pasiruošimas, virsmas ir išėjimas iš virsmo. Išgyvenimas nebus toks gilus, kaip turint pasiruošimo fazę ir numarinus, tai kas turi numirti.

4. Metų ritmas yra labai svarbus vaiko ugdymui. Tinkamai švenčiamos metų šventės vaikui suteikia saugumo, pasitikėjimo pasauliu ir jo pastovumu jausmą, sąlygoja glaudų ryšį su gamtos ir žmonių pasauliu, suteikia pasitikėjimą savimi. Šventė ugdo religinius jausmus - garbinimą, nuolankumą, nuostabą ir palaimą. Be šių jausmų, be garbinimo to kažko, kas yra aukščiau už mus, žmogaus pasaulėžiūra tampa labai materialistinė.

5. Kad vaikas tinkamai išgyventų šventę ir ji padėtų jam skleistis, reikalinga tam tikra šventės metodika. Šventės lygmuo vaikui turi atitikti tai, kas yra jo prigimtyje: šventė turi būti gyva (jos šventumą ir prasmę turi jausti ugdytojas), pasikartojantys ritualai, vaišės, ypatinga aplinka, mažos suprantamos detalės ir galimybė jam prisidėti per valią - veiksmis. Šventės rimties ir iškvėpimo momentai, jų trukmė turi būti subalansuoti ir atitikti vaiko amžių. Itin svarbu, kad mūsų pasirenkamos šventės būtų gyvos mumyse. Dėl to yra būtinas nematomas ugdytojo darbas su savimi, pačia švente reflektuojant šventę, jaučiant jos šaknis ir laiko tėkmę. Liaudies dainos yra natūraliame sąskambyje su vaiko esatim. Jos gali būti naudojamos kaip tekantis „metų stalas“, padedantis pateikti gamtos ir virsmų vaizdus, ir tuo pačiu kaip priemonė ugdytojo saviugdai.

6. Darbe atspindėta kaip antroposofinis ir etnokultūrinis požiūris į metų šventes įgyvendinami praktiškai darželyje „Margi arkliukai“. Darželio šventės yra išgyvenamos ugdytojo, šventės lydi ypatinga aplinka, specifinės detalės metų stale, besikartojančios to meto dainos, vaišės, pasikartojantys ritualai ir tradicijos, vaikai yra švenčių dalyviai, prisideda su vidine paskata ir valia.

7. Metų šventės žmogui padeda pajusti ryšį su gamta ir kosmosu. Jos atsirado senosiose kultūrose ir per laiką adaptavosi keičiantis formoms. Šios formos ir toliau kinta. Todėl mūsų užduotis yra išgyventi metų švenčių sakralų turinį ir tinkama forma pateikti jas vaikams. Metų švenčių ir papročių tyrinėjimas yra tarsi kelionė į save, pažinimas prisimenant, kas pamiršta, kas išnyko ir tebenyskta, nors vis dar tebeaidi mūsų kalboje ir padavimuose. Šventės gimdo ir veda į nuskaistėjusią būseną, atstato ryšį su Aukščiausiuoju bei kasdienės skubos suardyta darną.

REFLEKSIJA

Šis baigiamasis darbas padėjo perprasti metų švenčių ratą, pamatyti giluminę švenčių esmę pasauliniame kontekste, žmonijos raidos kontekste ir kartu padėjo pajauti ir ieškoti kiekvienos šventės vietos vertybių ugdymo atžvilgiu, kad šventės būtų prasmingos ne tik mums bet ir bendruomenei ir kaip jas pateikti vaikams tinkamu būdu.

Į šią temą gilintis paskatino praktikoje ieškomos sąsajos Valdorfo pedagogikos ir Lietuvos etnokultūros konteksto, kaip papildančio ir atitinkančio vienas kitą. Iš pradžių darželyje pradėjome švesti „Valdorfiškas“ šventes - Mykolines, Nykštukų ir žibintų laiką. Nors formos artimos ir jaukios viduje kirbėjo klausimas - kaip ir kiek tai gyvena manyje, ką nykštukų šventė reiškia man, ar tai nėra atsineštinės formos ir kaip jų esmę priartinti prie etnokultūrinės savasties?. Supratau, kad siekiant sukurti prasmingą ir tikrą šventę vaikams, visų pirma reikia pradėti nuo savęs, rasti ir įsigilinti į šventės esmę, kvestionuoti ir reflektuoti naudojamas formas, kad jos būtų gyvos ir aš jas išgyvendama galėčiau kartu į šventės slėpinį vestis vaikus ir įjungti darželio šeimas.

Rašant darbą didžiausias iššūkis buvo tinkamai struktūruoti medžiagą, mintis, neišsiplėsti. Sunku buvo atskirti iš aiškiai struktūriškai išdėstyti antroposofinį požiūrį ir etnokultūrinį šventės matymą - kadangi ir dar palikti vietos praktinei daliai. Rašant darbą pagrindinius sunkumus apibrėžė laikas, per didelė medžiagos apimtis. Įsigilinus ir surinkus medžiagą paaiškėjo, kad apimtis ir laikas, leidžia viską apžvelgti tik gana paviršutiniškai. Kiekvienam virsmui ir šventei būtų galima skirti atskirą išsamų darbą. Be to, gilinantį į teoriją, bendruosius dėsnius, sunku išlaikyti juos darnioje visumoje ir pateikti išsamiai praktinę dalį (toks buvo pradinis sumanymas) - nuosekliai laikotarpiais sekančias dainas, kaip vaizdinius, sutartines.

Šioje temoje man lieka neatsakytų klausimų, su kuriais mokausi gyventi. Kaip padaryti, kad Valdorfo darželio šventės neliktų tik darželio, vaikų šventėmis. Kas bus jiems žibintų šventė užaugus - ar tik darželio, mokyklos renginys? Gilindamasi į antroposofinę metų ciklo ir švenčių sampratą bei rėdos ratą, atradau daug naujų dalykų, praktiškai naudingų įžvalgų, kurias galėsiu pritaikyti savo kasdieniniame darbe.

Darbe liko daug neapžvelgtų aspektų: švenčių kaip tam tikrų žmonijos vystymosi etapų išgyvenimas, archangelų vaidmuo metų laikuose ir kt. Pradėjus gilintis į šią temą pamačiau kokia ji aktuali tarptautiniu lygiu, kiek daug yra straipsnių ir tyrimų, praktinių patarimų ir refleksijų, gyvų iš poreikio sugyventi šventes įvairiose kultūrose ir religijose. Taip pat ieškodama medžiagos atradau nuostabių straipsnių, knygų ne tik apie šventes, šventinius laikotarpius, bet ir apie rato, pirštų žaidimus ir pan. Paieškos

baigiamajam darbui atvėrė naujas iki šiol neatrastas antroposofinių straipsnių, knygų erdves. Taip pat šis darbas padėjo iš šalies pažvelgti ir naujoje šviesoje įvertinti darželio švenčiamas šventes, jų formas. Atradau, kad nėra vienu aiškių visiems „Valdorfo” švenčių, švenčių formų. Buvau anksčiau įsitikinusi, kad Užgavėnės „nevaldorfiška”, Mykolinės - privalomai valdorfiška.

Šiuolaikinėje visuomenėje bendruomenės sąmoningai sakraliai švenčiančios šventes (ne religijos pagrindu), o kaip reflektuotą išgyvenimą - yra kaip rezervatai ar muziejai. Tai kelia dar vieną klausimą: kokia tolimesnė yra šventės tąsa, ką patarti tėvams, kaip šventę parnešti namo, kad ji neliktų tik „darželio šventė”, kad tėvai neliktų tik stebėtojai. Nes tuomet vaiko viduje vėl skamba neatitikimas to nuostabaus išgyvenimo darželyje ir formos namuose. Mykolinės ir žibintų šventė mano šeimoje yra “darželio”, vaikų tėvams irgi “darželio” šventės.

Manau, kad šis baigiamasis darbas yra dar tik mano kelionės į švenčių išgyvenimą pradžia.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. W.Goebel., M.Glockler „, Padėkime augti”, V., 2006.
2. Valdorfo pedagogika. Parodos, skirtos UNESCO Tarptautinės ugdymo konferencijos 44-ajam posėdžiui katalogas, 1994 m. spalio 3-8 d.
3. Nancy Foster. Seasonal Festivals in Early Childhood: Seeking the Universally Human.
<https://www.waldorflibrary.org/books/3/view/52/ebooks/207/seasonal-festivals-in-early-childhood-seeking-the-universally-human-ebook>
4. Štaineris R. Vaiko ugdymas dvasios mokslo požiūriu. V., 1998
5. Mes dirbame Valdorfo darželyje, V., 2009
6. Vydūnas. Sveikata, jaunumas, grožė. Gimdymo slėpiniai, K., 1991
7. Valdonė Šaulienė. Rėdos rato šventės - pilietiškumo ugdymo mokykla. Klaipėdos universiteto žurnalas „Tiltai”, 2011, Nr.3.
8. Žarskus A. Rėdos knyga, K., 2009
9. V. Grigienės paskaitos konspektai.
10. Steiner R. The Cycle of the Year as Breathing Process of the Earth, GA223,
https://wn.rsarchive.org/Lectures/GA223/English/AP1984/CyYear_index.html
11. Hoffmann Vera. Annual festivals at Waldorf Schools in intercultural, multi religious and non-christian environment, November 2016, Master's thesis at the RSUC Oslo, Norway
https://www.steinerhoyskolen.no/wp-content/uploads/sites/16/2016/11/Vera_Hoffman_Master-Thesis_Annual-festivals-in-Waldorf-Schools.pdf
12. Fabrizio Venturini. What does it mean> Renewing the festivals through understanding
<https://www.erziehungskunst.de/en/article/the-art-of-celebration/what-does-it-mean-renewing-the-festivals-through-understanding/>
13. Rasa Ambraziejienė „Rasties vermė. Apie ženklus ir simbolius”, V., 2016.
14. Rasa Driukienė. Paskaita „, Esminiai metų laikų bruožai ir jų tarpusavio sąsajos”
<https://www.youtube.com/watch?v=zbirywf1bM8>

DAIŅŲ TEKSTAI

(retesnės, rekonstruotos Gedimino Žylio, iš pasidainavimų kurių ratas nuolat sukasi Vilniaus dailės akademijos gotikinėje salėje, spalį - birželį, pirmadieniais 17-19 val.)

Užsitrenkė žemės vartai
Užsivėrė žemės durys
Užsisklendė žemės sklendės

Žemės vartai aukšto kalno
Žemės durys žalios vejės
Žemės sklendės balto smėlio

Našlaitėlė prašinėjo
Pas Dievą trijų raktelių

Pirmų raktų žemės vartų
Antrų raktų žemės durų
Trečių raktų žemės sklendžių

Kad išeitų motinėle
Kad išeitų sengalvėle
Ant sklenkstelio pastovėtų

Kad išeitų tėvutėlis
Kad išeitų sengalvėlis
Pro langelį pažiūrėtų

Dega ugnė už ežero
Aš neragiu už ašarų
Krenta byra kibirkštėlė
Kaip man jaunai ašarėlė
Sunku sodui be takelio
Kaip man jaunai be tėvelio
Sunku giriai be gegiulės kaip man jaunai be motulės
Sunku upei be žuvelių, kaip man jaunai be seselių
Sunku krūmui be paukštelių, kaip man jaunai be brolelių

Ažuolėli tu žaliasai, putinėli skaisažiedėli
Nukris lapeliai, užaugs ir kiti
Pamirs tėvulis, nebus jau kito.
Aš parašysiu savo tėvulį,
Kad parašytų savo vardelį
Savo vardelį kiemo varteliuos
Prieidama kiemo vartelius
Atmindama tėvulio vardelį,
Labai gailiai nusiverksiu
Labai smūtnai atsidusiu
Lyja lietulis be debesėlio
Trokšta žemelė be vandenėlio
Liūdna, smūtna be tėvutėlio

Vėlių upė vėlija
Vėlijute vėlija

Išsiliejo vėlija
Vėlijute vėlija
Sėmė kalnus vėlija
Sėmė klonius vėlija

Tik nesėmė vėlija
Vieno kalno vėlija
Ant to kalno vėlija
Aukso lopšys vėlyja

Išlydėtuvėms / išleistuvėms

Lydėk laimele lingo
Lydėk laimužėle lingo

Mūsų sūnelį/ brolelį/ sesiulą lingo
Mūsų sūnaitėlį lingo
Sidabro kelaliu lingo
Sidabro kelužėliu lingo